

Aija Kurkinen

Osallisuus peruskoulussa

Oppilaiden kokemuksia osallisuudesta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi AMK

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

11.4.2016

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Aija Kurkinen Osallisuus peruskoulussa – Oppilaiden kokemuksia osallisuudesta 33 sivua + 1 liitettä Kevät 2016
Tutkinto	Sosionomi AMK
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaalialan koulutusohjelma
Ohjaajat	Lehtori Kirsi Lautala Lehtori Ulla Saukkonen
<p>Osallisuudesta on puhuttu pitkään. Tutkimukset osoittavat, että nuoret haluavat vaikuttaa, mutta eivät pysty vaikuttamaan osallisuutta lisääviin rakenteisiin. Näitä rakenteita ovat muun muassa lainsäädäntö, suunnitelmat, henkilöstö ja riittävät resurssit. Hyvät rakenteet ja riittävät resurssit eivät yksinään riitä, vaan tarvitaan sitoutumista yhteisten asioiden parantamiseen. Osallisuus ei myöskään toteudu ilman lapsen tai nuoren kokemusta kohdaksi ja kuulluksi tulemisesta. Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki sekä perusopetuksen opetussuunnitelma painottavat oppilaan osallisuutta. Ne korostavat koulun roolia jokaisen oppilaan osallisuuden vahvistajana ja opettajat voivat edistää osallisuutta osallistavien menetelmien avulla.</p> <p>Opinnäytetyön aihe on nuorten osallisuus peruskoulussa. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena oli selvittää nuorten kokemuksia osallisuudesta ja millä keinoin heitä on osallistettu koulussa. Tutkimuksen aineisto koostuu Aurinkovuoren koulun kuudesluokkalaisten lomakehaastatteluista. Tutkimuksen taustalla on osallisuuden teoria ja osallisuuden tasot. Tutkimuksen aineisto on analysoitu teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla.</p> <p>Tulosten perusteella voidaan sanoa, että oppilaat yhdistävät osallisuuden osallistumiseen. Osallisuuden oppilaat kokivat osaksi koulun arkea, toiminnassa mukana olemisena ja osallistumisena sekä mahdollisuutena olla mukana päätöksenteossa. Koulussa olevia osallistavia menetelmiä oli oppilaiden haastavaa liittää osallisuuden kokemuksiksi. Osallisuus koettiin tärkeäksi ja liitettiin pääsääntöisesti mielipiteen ilmaisuun ja kivaan kouluun ja oppimisympäristöön.</p> <p>Osallistavien menetelmien tuominen osaksi koulun arkea on tärkeää. Oppilaskunta toiminta ei ole riittävää osallisuuden vahvistamiselle, koska kaikki eivät halua olla mukana. Osallisuuden käsitteen avaaminen, osallistavien menetelmien ja niiden liittäminen arjen toimintaan toisi nuorille käsityksen sen merkityksestä heidän omaan elämään ja siinä tarvittaviin taitoihin.</p>	
Avainsanat	osallisuus, osallisuuden tasot, osallistuminen, vaikuttaminen, koulu

Author Title Number of Pages Date	Aija Kurkinen Inclusion in Grammar school – Pupils' Experiences of Participation 33 + 1 appendix Spring 2016
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Kirsi Lautala, Senior Lecturer Ulla Saukkonen, Senior Lecturer
<p>Inclusion has been talked about for a long time. Studies show that young people want to have an impact, but are not in a position to influence the inclusion-enhancing structures. These structures are, inter alia, legislation, plans, human resources and adequate resources. Good structures and adequate resources are not sufficient, and there is a need for a commitment to the improvement of the common affairs. Inclusion does not occur without a child or young person experiencing that they have become encountered and heard. The new legislation on student welfare services and the new curriculum in basic education emphasize student participation. They emphasize the strengthening of the role of each student in the school integration, and teachers can promote inclusion by using participatory methods.</p> <p>The topic of this thesis is the participation of young people in grammar school. The thesis is a qualitative study, the aim of which was to identify young people's experiences of participation at school. The study material consists of forms collected in interviews with Aurinkovuori school sixth graders. The study is based on the theory of inclusion and the different levels of inclusion. Research data was analysed using theory based content analysis.</p> <p>On the basis of the results the students felt included when they were part of the daily life of the school, involved with the school operation and had the opportunity to be involved in the decision-making process. Students found it challenging to consider participatory methods as part of inclusion. Inclusion was considered important and it was associated with expressing one's own opinions, nice school and learning environment.</p> <p>Using inclusive methods in the daily life of the school is important. Student association is not sufficient for inclusion, because not everyone wants to be involved. Understanding the concept of inclusion and using participatory methods in the activities of everyday life would bring young people an idea of the importance of inclusion.</p>	
Keywords	inclusion, inclusion levels, participation, school

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Nuoret osana koulua ja yhteiskuntaa	2
2.1	Koulu ja yhteiskunta	2
2.2	Nuoruus ikävaiheena	4
2.3	Koulu ja nuoret	5
2.4	Peruskoulun opetussuunnitelma	6
2.5	Opetussuunnitelma ja osallisuus	6
3	Osallisuus	7
3.1	Osallisuuden määrittely	7
3.2	Osallisuuden portaat	8
3.3	Osallisuus kouluissa	12
4	Aurinkovuoren koulu	14
4.1	Paikallinen opetussuunnitelma	15
4.2	Osallisuuden edistäminen Aurinkovuoren koulussa	15
5	Tutkimuksen toteutus	16
5.1	Tutkimusongelma	16
5.2	Tutkimusmenetelmä	16
5.3	Aineiston keruu	17
5.4	Aineiston analyysi	19
5.5	Tutkimuksen luotettavuus	20
5.6	Tutkimuksen eettisyys	21
6	Tulokset	22
6.1	Taustakysymykset	22
6.2	Osallisuus ja vaikuttaminen koulussa	23
6.3	Kokemuksia osallisuudesta	24
7	Johtopäätökset	26
8	Pohdinta	28
Liitteet		
Liite1.	Lomakehaastattelupohja	

1 Johdanto

Osallisuus on monitahoinen käsite, eikä sille ole olemassa vain yhtä määritelmää. Se on vastuun kantamista ja saamista niin omasta kuin yhteisönkin toimintakyvystä. Osallisenä olemisella ei tarkoiteta pelkkää mukana olemista vaan myös mahdollisuutta muuttaa ja vaikuttaa yhteisöön jossa toimii. Osallisuus ei toteudu ilman lapsen tai nuoren omaa kokemusta kohdatuksi ja kuulluksi tulemisesta. (Gretschel – Kiilakoski 2012: 102.) Yhteiskunnassa tarvitaan sellaisia rakenteita jotka tukevat lasten ja nuorten osallisuutta ja sitä kautta myös hyvinvointia. Näitä rakenteita ovat muun muassa lainsäädäntö, suunnitelmat, henkilöstö ja riittävät resurssit. Hyvät rakenteet ja riittävät resurssit eivät yksistään riitä, vaan tarvitaan myös yhteistyötahojen sitoutumista asioiden parantamiseksi.

Osallisuudesta on puhuttu pitkään ja eri tutkimukset osoittavat, että nuoret haluavat vaikuttaa, mutta he kokevat etteivät pysty vaikuttamaan rakenteisiin. Tarvitaan uudenlaisia rakenteita, joiden avulla vaikuttaminen ja osallisuus arkipäiväistyvät. Opetusministeriö toteutti 2005-2007 hankkeen Osallistuva oppilas-Yhteisöllinen koulu, jonka tavoitteena oli lasten ja nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen perusopetuksessa, toisen asteen koulutuksessa ja kunnassa. Hankkeen aikana kehittäjäkoulutukseen osallistui opettajia useista kouluista ja kunnista. Hankkeen loppuraportissa kuvataan yhteistyön lisääntymistä nuorisovaltuuston, nuorisotoimen, kunnan luottamuselinten ja toisten koulujen oppilaskuntien kanssa. Tulosta pidettiin odotettuna, koska hankkeen yksi tavoite oli oppilaskuntien perustamisen kautta luoda kouluihin osallisuutta tukevia rakenteita ja eritoten alakoulujen 1-6. luokille. (Manninen 2008.)

Myöhemmissä tutkimuksissa on kuitenkin todettu, ettei kouluissa toimiva oppilaskunta-toiminta ole riittävää lisäämään kouluosallisuutta, vaan lisäksi tarvitaan muita keinoja ja mekanismeja osallisuuden mahdollistamiseksi. Oppilaiden ja opettajien näkemykset osallisuuden laadusta voivat myös poiketa toisistaan (Kiilakoski 2012: 10). Pohjolan mukaan suomalaiselle koululle luonteenomaista on, että samanaikaisesti kun oppimistulokset ovat kansainvälisissä vertailuissa pysytelleet kärjessä, eivät oppilaat koe vastaavassa määrin osallisuutta tai päätäntävaltaa koulunsa asioihin (Pohjola 2011:197). Myös opetushallituksen toteuttamassa nuorisotutkimuksessa todetaan, ettei kaikilla nuorilla tule koulussa vaikuttamisen ja osallisuuden kokemuksia. Kun vaikuttamaan pystytään, kohdistuu vaikuttaminen lähinnä opetussuunnitelman ulkopuolisiin tapahtu-

miin, kuten retkiin, kerhoihin ja ehkä teemapäiviin (Kiilakoski 2012: 31). Yli 40 % 8.-9 luokkalaisista arvioi, ettei heidän mielipiteitään oteta huomioon koulutyön kehittämisessä, oppilaat eivät myöskään koe tulevansa kuulluksi koulun sääntöjä laadittaessa (Lapsiasianvaltuutettu 2014:42). Osallistavassa koulussa nuoret ovat eri tavoin mukana päätöksenteossa, joka koskee heidän työtään ja oppimistaan.

Tässä opinnäytetyössä käsittelen oppilaiden osallisuutta peruskoulussa. Tutkimuksessa pyrin selvittämään oppilaiden kokemuksia osallisuudesta sekä tuomaan esiin niitä keinoja joita koulussa on käytetty heidän osallistamiseen. Opinnäytetyön lähtökohtana oli kiinnostus saada lisää tietoa siitä kuinka uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki näkyy koulun arjessa osallisuuden näkökulmasta. Aluksi käsittelen nuoria koulun ja yhteiskunnan näkökulmasta sekä nuoruutta ikävaiheena. Seuraavaksi perehdyn osallisuuden käsitteeseen ja osallisuuteen koulussa. Esittelen myös lyhyesti opinnäytetyöni yhteistyötahon, Aurinkovuoren koulun. Tutkimusprosessin pyrin kuvaamaan selkeänä kokonaisuutena lähtien tutkimusmenetelmästä johtopäätöksiin. Lopuksi vielä pohdin osallisuutta ja opinnäytetyön prosessia.

2 Nuoret osana koulua ja yhteiskuntaa

Kouluikäisenä nuori vasta hahmottaa yhteiskuntaa ja sen rakenteita. Koulu ei ole pelkkä koulu vaan kasvuyhteisö jossa kasvatuksen ja oppimisen lisäksi harjoitellaan kansalaisaitoja. Koululla ja siellä toimivilla on vastuulla kuinka halukkaita nuoret ovat oppimaan ja löytämään yhteiskunnallisen asemansa. Koulumaailma heijastelee yhteiskunnan arvoja ja sitä millainen ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys sitä hallitsevat (Uusikylä 2006: 42).

2.1 Koulu ja yhteiskunta

Koulun tehtävät sekä käsitys oppimisesta ja sen tavoitteista muuttuvat yhteiskunnan ja ympäristön muuttuessa. Opetus- ja kasvatustehtävän lisäksi koulutuksen tehtävänä on tuoda yhteiskunnallista muutosta ja kehitystä omaan toimintaansa. Perusopetuksen yhtenä tehtävänä on tarjota oppilaalle sellaisia valmiuksia jotta hän voi toimia osallistuvana kansalaisena yhteiskuntaan ja kehittää sitä. Yksilön näkökulmasta katsottuna koulutuksen tulisi antaa mahdollisuuksia saada omien kykyjen ja halujen mukaista kou-

lutusta, joiden avulla yksilö saa hyvät edellytykset elämässä onnistumiselle ja etenemiselle. (Kyllönen 2011: 19–21.)

Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta (Opetushallitus 2014: 18). Perusopetus lisää yksilön inhimillistä pääomaa, joka koostuu osaamisesta sekä sosiaalista pääomaa, mikä liittyy yksilöiden väliseen vuorovaikutukseen ja luottamukseen. Yhdessä ne voivat edistää yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvinvointia ja kehitystä. (Opetushallitus 2014: 18.)

Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) tuli voimaan 1.8.2014. Lain mukaan tarkoituksena on:

- 1) edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä;
- 2) edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä;
- 3) turvata varhainen tuki sitä tarvitseville;
- 4) turvata opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertainen saataavuus ja laatu;
- 5) vahvistaa opiskeluhoillon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä. (1287/2013 2 §).

Laissa on nähtävissä ennaltaehkäisevä näkökulma, jolla pyritään ehkäisemään ongelmien syntymistä, edistämään oppilaiden hyvinvointia, terveyttä ja oppimista. Tavoitteena on myös vahvistaa oppilaiden ja huoltajien osallisuutta sekä tarjota riittävän nopeita ja matalankynnyksen tukea hyvinvointiin.

Lasten ja nuorten osallistumiselle on säädösperustaa perustuslaissa, nuorisolaissa (72/2006), kuntalaissa (410/2015) ja koulutusta koskevissa laeissa. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa Suomi on sitoutunut alle 18-vuotiaiden oikeuteen tulla kuulluksi. Vuoden 2006 maaliskuussa voimaan tulleen nuorisolain (72/2006) 4 §:n mu-

kaisesti valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman. Suunnitelmaa kutsutaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmaksi sen sisältäessä nuorisolain mukaisesti tavoitteet alle 29-vuotiaiden kasvu- ja elinolojen parantamiseksi. (Minedu n.d.)

Myös hallituksen 2007–2011 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa puhutaan nuorten oikeudesta osallisuuteen yhteiskunnan yhteisistä voimavaroista ja yhteiskunnan kehittämiseen liittyvään päätöksentekoon. Saavuttaakseen itsenäisen ja täysvaltaisen kansalaisen aseman on nuoren omaksuttava erilaisia taitoja. Yhteiskunnan sosiaalistamis-, kasvatusta- ja opetusjärjestelmän tulee tuottaa näitä valmiuksia. Kouluihin ja kuntiin tulee luoda uusia menetelmiä sekä muuttaa rakenteita, lasten ja nuorten osallisuuden arkipäiväistämiseksi. Myös 2012–2015 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa nostettiin kolmeksi pääteemaksi osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta. (Minedu n.d.)

Tulevaisuuden osaamisen turvaaminen ei ole koulutuksen ainoa tehtävä. Koulutus ylläpitää kansakunnan sivistystä ja kulttuurista yhtenäisyyttä, sekä kehittää ja uudistaa yhteiskuntaa. Toisena tehtävänä on kasvattaa nuoria vastuullisuuteen ja kriittisyyteen monikulttuurisessa ja –arvoisessa yhteiskunnassa. Kulttuurinen integraatiotehtävä on keskeistä nyky-yhteiskunnassamme. (Kyllönen 2011: 28–29.)

Koululla on keskeinen merkitys lasten ja nuorten identiteetin ja arvomaailman rakentamisessa. Yhdessä elämisen, olemisen ja kasvamisen merkitys korostuu. Akateemisten taitojen opiskelun rinnalla kouluissa tulisi panostaa entistä enemmän sosiaalisen kasvun ja vuorovaikutuksen taitojen opetteluun niin yksilön, perheen kuin yhteisöjenkin tasolla. (Kyllönen 2011: 37.)

2.2 Nuoruus ikävaiheena

Nuoruuden alku voidaan määrittää usein selkeämmin kuin sen päättyminen, missä on yksilöllisiä eroja. Nuoruusiän kehitykseen vaikuttavat monet biologiset, psykologiset, sosiaaliset sekä yhteiskunnalliset tekijät, jotka ovat myös keskenään vuorovaikutuksessa. (Lyytinen – Korhonen – Lyytinen 2008: 52.) Nuoruusiällä tarkoitetaan siis lapsuuden ja aikuisuuden välille sijoittuvaa kehitysvaihetta (Hietala – Kallio – Miettinen – Vanhala 2010: 39–41). Nuoruusiän aikana yksilö kehittyy fyysisesti aikuiseksi. Hän oppii uusia taitoja ja valmiuksia liittyäkseen eri yhteisöihin ja yhteiskuntaan. Nuori irtautuu perheestään, etsii ja valitsee aikuisuuden roolit sekä muodostaa oman

identiteettinsä. (Lyytinen ym. 2008: 57–58.) Eli verrattain lyhyessä ajassa yksilön fyysinen ja psyykinen minä kehittyvät ja sosiaaliset suhteet muuttuvat (Hietala ym.2010: 39–41). Nuoruuteen kuuluu monia kehitysvaiheita ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Ajanjakso voidaan karkeasti jakaa kolmeen osaan, varhaisnuoruuteen (11-15v), jonka keskeisin kehitystehtävä on muuttuva suhde omaan kehoon, keskinuoruuteen (16-18v) jossa suhde vanhempiin muuttuu ja myöhäisnuoruuteen (18-22v) jonka aikana aikuinen identiteetti muodostuu. (Hietala ym. 2010: 39–41.)

Nuoruusiän aikana yksilö oppii niitä tietoja, sääntöjä, käsityksiä ja asenteita, jotka mahdollistavat yhteiskunnan jäsenenä toimimisen. Nuori etsii paikkaansa yhteisöissä ja yhteiskunnassa ja kokee tarvetta kuulua johonkin. Sen lisäksi, että nuori kasvaa ja kehittyy monilla osa-alueilla myös hänen persoonallisuutensa ja tunne-elämänsä muuttuvat ja kehittyvät. Nuori kohtaa uusia haasteita irrottautuessaan perheestään ja kasvaessaan kohti aikuisuutta. Nuori oppii näkemään itsensä omana yksilönä. Nuori siis etsii paikkaansa ja tekee valintoja kaikilla elämänalueilla. Nivala kuvaakin nuoruutta erityisenä ikäkautena, sillä nuori etsii myös yhteiskunnallista paikkaansa ensimmäistä kertaa yksilönä, eikä vain perheensä jäsenenä (Nivala 2007: 88-90). Erityiseksi sen tekee ikävaiheen voimakas kehitysluonne, missä liitytään yhteiskuntaan ja etsitään omaa paikkaa. Koska nyky-yhteiskunnassa yksilöön kohdistuu suuria yhteiskunnallisia vaatimuksia ja valmiuksia, tulisi huomiota kiinnittää nuorten yhteiskunnallisen kasvun tukemiseen. (Nivala 2007: 88-90.)

2.3 Koulu ja nuoret

Tasa-arvon ja osallisuuden toteutuminen kouluissa ei ole mutkatonta. Saako jokainen oppilas oman osaamisen mukaista laadukasta koulutusta? Oppilaiden kokemukset eivät aina vastaa tavoiteltua päämäärää, vaikka lähtökohtana olisivat tasa-arvon toteutuminen sekä yhtäläinen mahdollisuus osallistua koulutukseen. Lapset ja nuoret tarvitsevat mahdollisimman aikaisessa vaiheessa tietoa ja kanavia kuinka toimia kasvaakseen aktiiviseksi kansalaiseksi. Aikuisten on luotava oikeanlaiset edellytykset osallisuudelle. Vaikuttamisen mahdollisuudet jo pienestä pitäen luovat pohjaa kiinnostukselle vaikuttaa yhteiskunnallisissa asioissa myös myöhemmin. (Lairio 2009: 112–114.)

Kouluympäristö on kodin ja perheen jälkeen lapsen ja nuoren tärkein kehitysympäristö. Kouluun tullessaan hän tuo mukanaan ulkopuolisen elämänsä, erilaiset vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Kouluympäristössä nuoret ovat vuorovaikutuksessa niin toisten

nuorten kuin aikuistenkin kanssa. Koulukohtaamiset nähdään tärkeinä nuoren itseilmaisun kehittymiselle ja vuorovaikutustaitojen oppimiselle. (Hietala ym. 2010: 9-10.)

Koulu on yhteiskunnallinen instituutio, mutta myös nuorten keskinäisen vuorovaikutuksen areena, oma sosiaalinen maailmansa. Koulu on paikka, missä nuoret viettävät ison osan arjestaan ja missä he luovat ystävyys-suhteita ja neuvottelevat paikkaansa ryhmässä. Koulu on yhteiskunnallinen instituutio, jolle asetetaan paineita toimia yhteiskunnallisen tasa-arvon tuottajana, kansalaisuuden kasvun areenana tai syrjäytymistä ehkäisevänä toimijana. (Kiilakoski 2012: 29.)

2.4 Peruskoulun opetussuunnitelma

Perusopetuksen järjestämistä ohjataan opetusta koskevan lainsäädännön, opetussuunnitelman valtakunnallisten perusteiden sekä paikallisen opetussuunnitelman avulla (Opetushallitus n.d.). Perusopetuslaki (628/1998), perusopetusasetus (852/1998) ja valtioneuvoston asetus perusopetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta (422/2012) ovat valtakunnallisia säädöksiä. Säännöksissä määritellään muun muassa opetuksen yleiset tavoitteet, oppiaineet, opetuskieli, opintosuoritusten arviointi, koulun työajat, opetuksen järjestämiseen liittyvät periaatteet ja oppilaan oikeudet ja velvollisuudet. (Opetushallitus n.d.)

Opetushallituksen päättämät perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaavat koulun toimintaa. Opetussuunnitelman perusteissa määritellään kasvatusta ja opetuksen kannalta keskeiset asiat. Näitä ovat perusopetuksen arvoperusta, tehtävä ja opetuksen rakenne. Muita periaatteita ovat työtä ohjaavat oppimiskäsitykseen, oppimisympäristöön, toimintakulttuuriin ja työtapoihin liittyvät periaatteet sekä oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Perusteissa määritellään myös oppilaan ohjaukseen, tukemiseen, arviointiin, oppilashuoltoon sekä kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön liittyviä linjauksia. (Opetushallitus n.d.)

2.5 Opetussuunnitelma ja osallisuus

Uudessa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa painottuu oppilaiden osallisuuden lisääminen ja oppilaslähtöisyys. Se korostaa koulun roolia jokaisen oppilaan osallisuuden vahvistajana. Opettajat voivat edistää osallisuutta osallistavien menetelmien avulla.

Opetuksen järjestäjän tulee edistää kaikkien oppilaiden osallisuutta ja huolehtia siitä, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen sekä ilmaista mielipiteensä oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Oppilaille tulee järjestää mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssäännön valmisteluun. (Perusopetuslaki 47 a §.)

Koulu yhteisö tarjoaa turvalliset puitteet osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen harjoittelulle sekä luo vastuullista suhtautumista tulevaisuuteen. Tällä myös luodaan perustaa oppilaiden kasvulle demokraattisia oikeuksia ja vapauksia vastuullisesti käyttäväksi kansalaiseksi. Perusopetuksen tehtävänä on myös saada oppilaat kiinnostumaan kouluyhteisön ja yhteiskunnan asioista. Koulussa tulisi kunnioittaa nuorten oikeutta osallistua päätöksentekoon oman opiskelun, yhteisen koulutyön ja oppimisympäristön suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin prosesseissa. Oppilaiden tulee saada kokemuksia yhteistyöstä, osallistumisesta ja demokraattisesta toiminnasta omassa opetusryhmässään, koulussa, koulun lähiympäristössä sekä verkostoissa. Oppilaan osallisuutta voidaan vahvistaa, kun yksilö osallistuu oman koulutyön ja ryhmän toiminnan suunnitteluun. Oppilaita tulee myös rohkaista vaikuttamaan koulun yhteisen toiminnan ja oppimisympäristön suunnitteluun ja kehittämiseen. (Opetushallitus 2014: 24, 28.)

3 Osallisuus

3.1 Osallisuuden määrittely

Osallisuus on monitahoinen käsite. Siihen liittyy niin yksilöllinen kuin yhteisöllinenkin näkökulma. Yhteisö mahdollistaa osallisuuden ja sitä kautta yksilö voi kokea itsensä arvokkaaksi. Näin ollen yksin ei voi olla osallinen. (Gretschel – Kiilakoski 2007: 8.) Lyhyesti määriteltynä se tarkoittaa yksilön vastuun kantamista ja saamista itsensä ja yhteisön toimintakyvystä. Osallisuus tulisi nähdä ilmiönä, joka voi toteutua yksilön välisinä suhteina eri yhteisöihin kuten koululuokkaan, kaveriporukkaan, yhteiskuntaan tai perheeseen. Osallisuudessa annetaan mahdollisuus toimia, olla mukana, osallistua ja mahdollisuutta muuttaa yhteisöä, johon kuuluu. (Gretsche – Kiilakoski 2012: 24.)

Anu Gretschelin (2002: 50) väitöskirjassa korostuu yksilön oma kokemus osallisuudesta. Osallisuuden tunne tulee näkyväksi nuorten tiedoista, tarinoista ja heidän käyttämistään puhetavoista. Osallinen nuori arvostaa rooliaan yhteisön jäsenenä ja kokee itsen-

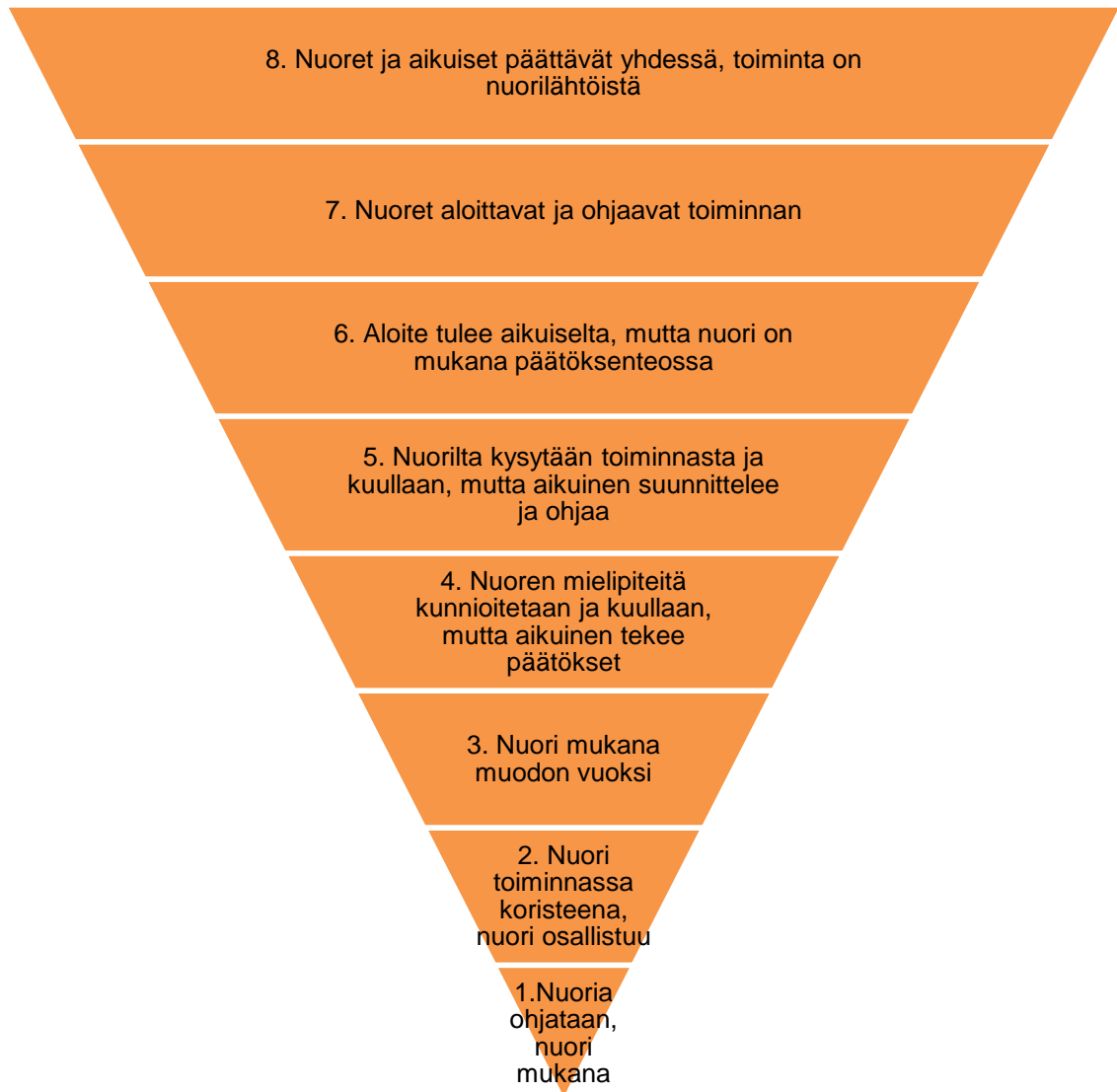
sä päteväksi. Osallisuus on mahdollisuutta vaikuttaa ja osallistua omaan elämään liittyviin asioihin. Se on vuorovaikutusprosessi, johon lapsia ja nuoria tulee tukea (Andersson 2007: 68). Lapset ja nuoret tulisi nähdä aktiivisina toimijoina omassa elämässään. Osallisuus näyttäytyy konkreettisena toimintaan osallistumisena, mielipiteiden kuulemisena ja asioiden valmisteluun osallistumisena.

Osallisuutta voidaan edistää monella tasolla ja se toteutuu toiminnan ja kokemuksen kautta (Gretschel ym. 2012). Edistäminen asettaa sosiaaliselle ja fyysiselle ympäristölle rakenteellisia edellytyksiä. Sosiaaliset rakenteet koskevat muun muassa lasten ja nuorten kuulemiseen velvoittavia lakeja. Fyysiset rakenteet koskevat esimerkiksi sopivien ja viihtyisien tilojen olemassaoloa, joissa osallistuminen on mahdollista.

Osallisuuden kokemuksesta ei voida puhua ilman kokijan ääntä, eikä ilman päivittäin uudelleen eletäviä ja koettavia olosuhteita. Tämä kuitenkin tarkoittaa sitä, että ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnan on mahdollistettava osallisuus. (Pajulammi 2014: 113.) Osallisuutta voidaan lisätä tukemalla yksilön identiteettiä ja minäkuvaa sekä edistää toimintaa, joka muovaa yhteisöjä osallistavammiksi.

3.2 Osallisuuden portaat

Osallisuus näkyy konkreettisina tekoina ja tapoina toimia eri yhteisöissä. Tärkeää on se, kuinka nuori kokee mahdollisuutensa vaikuttaa siihen mitä tehdään ja miten tehdään. Vaikuttaminen mahdollistuu keskustelujen, suunnittelun, toiminnan ja yhdessä tekemisen kautta. Aikuisilla ja rakenteilla on suuri merkitys siinä, kuinka nuorten osallisuus pääsee rakentumaan. Osallisuutta on kuvattu erilaisilla porras- ja tikapuumalleilla. Roger Hartin tikapuumalli esittelee kahdeksan eri osallisuuden tasoa.

Kuvio 1. Lasten osallisuuden portaavat Hartia mukaillen (Marjanen 2013: 80).

Hartin mallissa periaatteena on, että osallisuuden määrä kasvaa, mitä korkeammalle tasolle edetään. Tässä mallissa aikuisen rooli nähdään joko osallisuutta lisäävänä tai rajoittavana tekijänä. Ensimmäisellä portaalla nuoret ovat mukana, mutta heidän mielipiteitään ei kysytä. Toisella portaalla nuoret osallistuvat, mutta heitä kuvataan koristeiksi. Tällä tarkoitetaan sitä, että he osallistuvat aikuisten suunnittelemaan ja ohjaamaan toimintaan ymmärtämättä sisältöä. Kolmannella portaalla nuorten mielipiteitä kysytään muodon vuoksi. Heidän ajatuksilleen ei anneta tilaa, eikä heidän odoteta tuovan mielipiteitään esiin. Neljänneltä portaalta alkaa nuoren varsinainen osallisuuden kasvaminen. Aikuisten rooli on vielä suuri ja he tekevät päätökset, mutta nuoret ovat mukana vapaaehtoisesti ja heidän mielipiteitään kunnioitetaan. Viidennellä portaalla aikuiset suunnittelevat ja johtavat toimintaa. Nuorten näkemykset toiminnasta otetaan

huomioon. Kuudennella portaalla nuoret ovat suunnittelussa ja toteutuksen vaiheissa mukana. Tälläkin tasolla aikuiset kuitenkin ovat aloitteen tekijöinä toiminnassa. Seitsemännellä portaalla aikuisten rooli muuttuu, he auttavat tarvittaessa, mutta pysyvät muuten taustalla. Aloitteentekijöitä ovat nuoret ja he myös vastaavat toteutuksesta. Kahdeksannella portaalla nuoret ja aikuiset ovat tasavertaisia. Yhdessä he ideoivat, tekevät päätökset ja aloittavat toiminnan. Mallia on kritisoitu siitä, että oletuksena on osallisuuden lisääntyminen sen mukaan kuinka paljon nuori osallistuu päätöksentekoon unohtaen hänen oman kokemuksensa osallisuudesta. (Marjanen – Marttila – Varsa 2013: 79, 80.)

Toisena mallina tarkastelen Nigel Thomasin osallisuuden ulottuvuuksia (Kuvio 2.), jotka huomioivat nuorten yksilöllisyyden heidän erilaisissa tilanteissaan. Thomas jakaa osallisuuden kuuteen ulottuvuuteen. (Marjanen ym. 2013: 81–84.) Ensimmäinen ulottuvuus muodostuu nuoren mahdollisuudesta valita osallistuuko johonkin toimintaan vai ei. Thomasin mukaan yksi osallisuuden muoto on myös toiminnasta kieltäytyminen, joka tulisi olla nuoren tiedossa ja valittavissa. Tiedon saaminen toiminnasta, omista oikeuksista ja roolista kuuluvat toiseen osallisuuden ulottuvuuteen. Kolmas ulottuvuus kuvaa nuoren mahdollisuutta vaikuttaa toimintaan ja päätöksentekoprosessiin, esimerkiksi häntä koskeviin palavereihin, käsiteltäviin asioihin sekä osallistujiin. Neljäs ulottuvuus on nuoren mahdollisuus kertoa mielipiteensä ja ajatuksensa. Avun saaminen ja tuki itsensä ilmaisemiseen kuvaa viidettä ulottuvuutta. Nuoren mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin on osallisuuden kuudes ulottuvuus. Thomasin mallissa huomioidaan sekä nuoren että tilanteiden yksilöllisyys. Yksinkertaisesti se tarkoittaa sitä, että toiselle nuorelle tieto tilanteesta ja vaihtoehtoista riittää oman mielipiteen muodostamiselle, kun taas toinen nuori kaipaa tukea ja rohkaisua luottaakseen omien ajatusten arvokkuuteen ja kokemukseen aidosta kuulemisesta. (Marjanen 2013: 81–83.)

Kuvio 2. Osallisuuden ulottuvuudet Thomasia mukaillen (Marjanen 2013: 81).

Kolmantena mallina tarkastelen Harry Shierin osallisuuden viittä tasoa (kuvio 3). Myös tässä mallissa osallisuuden määrä kasvaa mitä korkeammalle tasolle nousee. Samoin kuin Hartin mallissa, subjektiivisten kokemusten merkitystä ei huomioida vaan osallisuuden oletetaan lisääntyvän yhdessä vallan ja vaikutusmahdollisuuksien lisääntymessä. Kun kolmen ensimmäisen portaan tasot toteutuvat, osallisuuden minimiedellytykset on saavutettu. (Marjanen 2013: 81–83.) Tämä malli sopii mielestäni parhaiten koulun osallisuuden tasojen tarkasteluun, ensinnäkin siitä syystä mitä perusopetuslaissa säädetään oppivelvollisuudesta ”*Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia*” (628/1998 25§). Tämä pois sulkee Thomasin mallin ensimmäisen ulottuvuuden sillä perusteella pois, ettei lapsi tai nuori voi valita osallistuuko perusopetukseen vai ei.

Kuvio 3. Osallisuuden tasot Shieriä mukaillen (Marjanen 2013: 81).

Toiseksi Shierin malli tarkastelee osallisuutta nuoren ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen kautta ja aikuisen rooli nähdään nuorten osallisuuden mahdollistamisessa tärkeänä, kun taas Thomasin mallin kuudes ulottuvuus on nuorten tekemät itsenäiset päätökset. Koulussa nuoret ja aikuiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja nuoret oppivat erilaisia vaikuttamismekanismeja.

3.3 Osallisuus kouluissa

Koulun merkitystä osallisuuteen kasvattajana tulisi tarkastella usealla eri tasolla. Yksittäisen oppilaan, luokkavuorovaikutuksen ja oppilaskuntatoiminnan lisäksi tulisi huomioida muita tasoja, joista kouluosallisuuden kokonaisuus rakentuu. Tarkastelun kohteena ovat tällöin yksilö- ja ryhmätason ilmiöt, oppilaille suunnatut demokraattiset mekanismit, mutta myös koko kouluyhteisön asioihin vaikuttaminen, unohtamatta arjen yhteiselämää sekä päivittäistä vuorovaikutusta. (Gretscel 2012: 95.)

Osallisuuden toteutumisen haasteena koulussa on vanhojen perinteiden rikkominen. Se tarkoittaa opettajälhtöisyydestä siirtymistä oppilaslhtöisyyteen. Yhteiskunta on muuttunut avoimemmaksi, vuorovaikutteisemmaksi ja sallivammaksi tuoda omat mielipiteet esille. Tähän verrattuna on kouluinstituutio pysynyt muuhun yhteiskuntaan verrattuna pitkään muuttumattomana, niin ammattirakenteiltaan kuin koulutus- ja tiedeperustaltaankin. (Pohjola 2011: 198–210.) Koululle asetetaan paineita toimia yhteiskunnalli-

sen tasa-arvon tuottajana, kansalaisuuteen kasvun areenana tai syrjäytymistä ehkäisevänä toimijana (Kiilakoski 2012: 33). Koulu yhdistää kaikkia lapsia ja nuoria. Suomessa oppimistulokset ovat olleet huippuluokkaa, mutta kouluviihtyvyys on Euroopan huonoimpia. Koulun ja nuorisotoimen vieläkin paremmasta yhteistyöstä voisi olla apua koulussa viihtymiseen. (Minedu n.d.)

Koululla on suuri merkitys yhteiskunnallisten taitojen kehittämisessä. Tutkimusten mukaan oppilaat kokevat edelleen vaikuttamismahdollisuutensa koulussa vähäisiksi. Tulakseen aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi, tulee nuoren oppia keskustelu- ja väittelytaitoja ja kokea halua vaikuttaa omiin asioihin. Halu oppia ja vaikuttaa lähtee liikkeelle koulun toimintakulttuurista. Toimivat rakenteet koulussa takaavat, ettei nuori jää pelkästään kuuntelijan tai sivusta seuraajan rooliin vaan pääsee osallistumaan koulussa tapahtuvaan päätöksentekoon. (Lairio 2009:114.) Huomioitavaa on, että nuorten toimintatavat ja käsitys omasta osallisuudesta vaihtelevat paljon.

Koulu on nuorille luonteva paikka harjoitella yhteiskunnallista vaikuttamista. Koulu rakentaa osallisuutta osallistamalla päätöksentekoon sekä tukemalla yhteisöllisyyttä ja kuulumisen tunteita. Kaikille nuorille ei kuitenkaan tule koulussa vaikuttamisen ja osallisuuden kokemuksia. Vaikuttaminen kohdistuu usein opetussuunnitelman ulkopuolisiin tapahtumiin, eikä oppilaskuntatoiminta ole riittävää lisäämään kouluosallisuutta. (Kiilakoski 2012: 19–20.) Kyse ei välttämättä ole siitä, etteivät nuoret haluaisi vaikuttaa, vaan koulun rakenteet eivät niitä mahdollista. Oppilashuoltolain uudistus ja opetussuunnitelma antavat perustan näiden rakenteiden muuttamiselle.

Uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan tulee edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä. Koulujen tavoitteena on edistää osallisuutta ja sitä kehittämällä tuetaan hyvää oppimista, ihmiseksi ja vastuulliseksi yhteiskunnan jäseneksi kasvamista (Andersson 2012:69). Kouluympäristö on luonteva yhteisö edistää lasten ja nuorten osallisuutta, koska koulussa nuoret viettävät suuren osan arjestaan.

Osallisuuden motiivit ja esteet voidaan karkeasti jakaa toimijaan ja rakenteisiin liittyviksi (Myllyniemi 2013). Vielä toistaiseksi osallisuuden tai osallistumisen rakenteet ovat kouluissa aikuisjohtoisia ja aikuisten määrittämiä. Pelkkä kuuleminen ei riitä. Osallisuus ei toteudu, jos koulu ei tuota lapselle tai nuorelle kokemusta, että heitä arvostetaan ja

heidän mielipiteillään on vaikutusta. Näin ollen lasten ja nuorten osallisuuden toteutumiseen vaikuttavat myös aikuiset toimijat koulussa hyvin vahvasti.

Lapsiasiavaltuutetu 2014 vuosikirjassa todetaan Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttaman terveystutkimuksen perusteella, että runsas kolmannes 8.-9. luokan oppilaista kokee, etteivät opettajat rohkaise heitä mielipiteen ilmaisuun oppitunneilla. Yli puolet kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista arvioi, etteivät opettajat ole kiinnostuneita heidän kuulumisistaan. Yli 40% saman ikäryhmän oppilaista arvioi, ettei heidän mielipiteitään oteta huomioon koulutyön kehittämisessä. Tämä luku on kuitenkin kohentunut vuosittain vaihteesta, joka silloin oli 54%. Oppilaat eivät myöskään koe tulevansa kuuluviksi koulun sääntöjä laadittaessa. (Lapsiasiavaltuutettu 2014:54). Miten siis kouluyhteisöä tulisi kehittää niin, että lapset ja nuoret saisivat enemmän ääntään kuuluviin? Mitä ehdotuksia nuorilla itsellään olisi keinojen parantamiseen? Voisiko oppilaskunta ja oppilaat yhdessä miettiä kuinka omassa koulussa osallisuutta ja vaikuttamista kehitettäisiin?

4 Aurinkovuoren koulu

Opinnäytetyöni tutkimuksen toteutin Aurinkovuoren 6. luokkalaisille. Aurinkovuoren koulu sijaitsee Vääksyssä Aurinkovuoren harjulla. Aurinkovuoren koulussa opiskelee 3.-6. vuosiluokkien oppilaat ja koulun toisessa siivessä, Vääksyn Yhteiskoulussa 7.-9. vuosiluokkien oppilaat sekä lukiolaiset. Aurinkovuoren koulussa toimii yleisopetuksen ja erityisen tuen luokkia. Oppilaiden käytössä on käytössä on luonnontieto-, taide- ja mediapaja, sekä kirjasto, jumppa-areena ja aistihuone. Koulu sijaitsee luonnon läheisellä paikalla, jonka yhteydessä on liikkumista tukeva seikkailumetsä. Koulu on mukana Liikkuva koulu-hankkeessa ja piha-alue toimii myös lähiliikuntapaikkana kuntalaisille. Koulun yhteydessä toimii myös Asikkalan kunnan nuorisotoimi. (Aurinkovuoren koulu n.d.)

Aurinkovuoren koulun toiminta-ajatuksena on opiskelua ja yhteistyötä tukeva avoin ilmapiiri, jonka oppilaat ja aikuiset luovat yhteistyössä. Koulu on positiivinen, turvallinen ja yksilöllisyyttä tukeva oppimisympäristö, jonka toiminnassa panostetaan lasten, nuorten ja henkilöstön hyvinvointiin ja toiminnallisuuteen. (Aurinkovuoren koulu n.d.)

4.1 Paikallinen opetussuunnitelma

Oppilaalla on lain takaama oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja ohjausta koulupäivinä. Opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditaan paikallinen opetussuunnitelma. Laatimisesta vastaa opetuksen järjestäjä eli useimmiten kunta. Opetussuunnitelmassa on kuntakohtainen osa, jota kaikki kunnan koulut noudattavat. On myös koulukohtaisia osia, joita kukin koulu laatii itse. Huoltajat ja oppilaat voidaan myös ottaa mukaan opetussuunnitelmatyöhön. Paikallinen opetussuunnitelma on julkinen asiakirja, jota pääsee lukemaan esimerkiksi koulun omilta verkkosivuilta. (Opetushallitus n.d.)

Paikallisessa opetussuunnitelmassa täydennetään ja painotetaan opetussuunnitelman perusteissa määriteltyjä tavoitteita, linjauksia, sisältöjä paikallisesta näkökulmasta. Tällä tarkoitetaan oppilaiden tarpeiden, paikallisten erityispiirteiden, itsearvioinnin ja kehittämistyön huomioimista. Paikallista opetussuunnitelmaa tarkennetaan lukuvuosisuunnitelmalla. Yhteistyössä laadittu opetus- ja lukuvuosisuunnitelma edistää sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin sekä lisää opetuksen ja kasvatustyön yhtenäisyyttä. Myös oppilaille tulee järjestää mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja koulun järjestyssääntöjen valmisteluun. Oppilaat otetaan myös mukaan arvioimaan ja kehittämään yhteistyötä. (Opetushallitus 2014: 9–11.)

4.2 Osallisuuden edistäminen Aurinkovuoren koulussa

Arjen toiminnassa osallisuus edellyttää vuorovaikutusta ja luottamuksellisia suhteita aikuisten ja nuorten välillä. Osallisuutta voidaan lisätä tukemalla nuorten identiteettiä ja minäkuvaa sekä edistää toimintaa joka luo yhteisöstä osallistavamman.

Aurinkovuoren koulussa on pyritty lisäämään osallisuutta. Toimia tähän ovat olleet panostus ryhmäytymiseen ja hyvinvointi tuntien lisääminen. Oppilaita on otettu enemmän mukaan oman koulutyön suunnitteluun luokassa. Erilaisia oppimispäiviä on lisätty ja niiden suunnittelussa on huomioitu oppilaiden toiveet. Oppilaat ovat olleet mukana suunnittelemassa esimerkiksi retkipäiviä. Oppilaat on otettu mukaan kouluympäristön suunnitteluun ja välitunti toiminnan kehittämiseen. Koulun yhteydessä toimii seikkailumetsä. Koulussa toimii myös oppilaskunta, jonka jäsenistö koostuu jokaisen luokan valitsemista edustajista. Oppilaskunta vie eteenpäin oppilaista lähteneitä aloitteita ja suorittaa myös kyselyitä.

5 Tutkimuksen toteutus

Idea ja kiinnostus opinnäytetyön aiheeseen heräsi luettuani paikallislehdestä uudesta oppilas- ja opiskelijahuoltolaista sekä kiinnostuksestani koulukuraattorin työtä kohtaan. Koulukuraattorin työhön pääsin tutustumaan työharjoittelu jaksolla Aurinkovuoren koululla, minkä yhteydessä toteutin myös tutkimukseni nuorten osallisuudesta. Tutkimukseni kohderyhmäksi valikoituivat koulun 6.luokkalaiset. Edellisenä vuona heille oli suoritettu luokan hyvinvointi kysely, jonka jatkumoksi suorittamani tutkimus mielestäni soveltui hyvin, koska osallisuuden kokemukset koulussa tuottavat myös hyvinvointia. Opinnäytetyö- ja tutkimusprosessia tukivat fyysinen oleminen kouluympäristössä sekä konkreettinen työskentely oppilaiden kanssa.

5.1 Tutkimusongelma

Osallisuuden painottuminen uudessa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa sekä opetus-suunnitelmissa tekevät aiheesta ajankohtaisen. Tutkimukseni tarkoitus on tuottaa lisää tietoa oppilaiden osallisuuden kokemuksista koulussa. Tutkimukseni käsittelee kuinka heitä on osallistettu koulun toiminnassa ja arjessa sekä minkälaisiin asioihin he voivat vaikuttaa. Nuorten ymmärrys ja kokemukset osallisuudesta voivat poiketa aikuisten näkemyksistä ja siksi nuorten kokemusten esiin tuominen on tärkeää.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten oppilaat ovat olleet osallisena koulussa?
2. Millaisia kokemuksia oppilailla on osallisuudesta?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoitus on selvittää miten nuoria on osallistettu koulussa. Toinen tutkimuskysymys pyrkii selvittämään oppilaiden kokemuksia osallisuudesta ja sen merkityksestä heille. Tutkimuskysymyksillä pyritään myös selvittämään niitä käytäntöjä, joilla oppilaat ovat osallistuneet ja vaikuttaneet koulun tai luokkansa toimintaan.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, mutta sisältää myös kvantitatiivisia eli määrällisen tutkimuksen elementtejä. Kvalitatiivisessa

tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, jota pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2000:151–152). Tutkimus keskittyy yhden koulun 6.luokan oppilaiden osallisuuden ilmenemiseen ja kokemuksiin arjessa. Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi valitsin laadullisen tutkimuksen, koska tarkoitukseni on kuvata oppilaiden yksilöllisiä kokemuksia osallisuudesta ja kokemuksia tarkastelemalla saada lisätietoa koulussa vallitsevista osallistamisen keinoista. Myös seuraavat laadullisen tutkimuksen määrittelyt täyttivät mielestäni tutkimuksessani.

Yksinkertaisimmillaan tekstimuotoista aineistoa voidaan kuvata kvalitatiiviseksi. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus on kuvata ja ymmärtää ilmiötä sekä mahdollistaa ilmiön syvällisempi kuvaaminen ja selittäminen. Laadullisella tutkimuksella voidaan tutkia valittua joukkoa tai yksittäistä tapausta. Tällöin yhdestä havaintoyksiköstä pyritään saamaan mahdollisimman paljon tietoa. Laadullisessa tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu merkityksiin ja kuinka ihmiset kokevat ja näkevät tutkittavan ilmiön reaali maailmassa. Tutkijan kautta tämä reaali maailma suodattuu tutkimustuloksiksi. Laadullinen tutkimus tehdään oikeassa kontekstissa ja se on kuvailevaa, jolloin prosesseja, merkityksiä ja ilmiötä ymmärretään esimerkiksi sanojen ja tekstien avulla. (Kananen 2008: 24 – 25.)

Tekstimuotoiseen aineistoon voidaan kuitenkin soveltaa erilaisia lukutapoja, myös kvantitatiivisia eli numeraalisia. Muun muassa haastattelua voidaan käyttää sekä laadullisesti että määrällisesti ja haastatteluilla saatua aineistoa voidaan analysoida kvalitatiivisesti tai kvantitatiivisesti. (Eskola – Suoranta 2008: 13 – 14.) Laadullinen ja määrällinen tutkimus ovat lähestymistapoja, joita on vaikea tarkasti erottaa toisistaan ja ne voidaan nähdä myös toisiaan täydentävinä lähestymistapoina. (Hirsjärvi ym. 2000: 125 – 127.) Tutkimukseni aineiston keruussa ja analysoinnissa on kvantitatiivisia elementtejä. Tämä tarkoittaa sitä, että numerot ja merkitykset ovat vastavuoroisesti riippuvaisia toisistaan. Käsitteellisiä, osallistamisen keinoja kuvasin numeroilla päästäkseni syvällisempään osallisuuden tulkintaan ja ymmärtämiseen ja numeerisesti pääsin kiinni merkityksiä sisältävään käsitteellistämiseen. (Hirsjärvi ym. 2000: 126.)

5.3 Aineiston keruu

Aineiston keräsin Aurinkovuoren 6A ja 6B luokkien oppilailta. Valittuani tutkittavan ryhmän eli otoksen oli ensin pyydettävä tutkimuslupa koululta (liite 1) sekä tutkittavien

nuorten vanhemmilta (liite 2). Tutkimukseen osallistui 39 oppilasta 45 oppilaasta. Tutkimuksen ulkopuolelle jääneistä 1 ei halunnut osallistua, 1 ei saanut lupaa vanhemmilta osallistua ja 4 oppilasta ei palauttanut vanhemmilta pyydettyä lupa-anomusta tutkimukseen osallistumisesta määräajassa. Tutkimuksen alussa oppilaat saivat valita osallistuvatko he pareittain vai yksin. Vastauksia kertyi 25, joista 14 oli parivastauksia ja 11 yksittäisiä. Kaikki pareina työskennelleet oli joko poika-poika tai tyttö-tyttö pareja. Tyttöjä osallistui 17 joista 5 osallistui itsenäisesti. Poikia osallistui 22 joista 6 osallistui itsenäisesti.

Yksi käytetyimpiä tapoja kerätä laadullista aineistoa ovat haastattelut, joiden avulla pyritään selvittämään mitä jollakin yksilöllä on mielessään. Haastattelu on keskustelua ja vuorovaikutusta, jossa kumpikin osapuoli vaikuttaa toisiinsa vaikka keskustelu tapahtuukin tutkijan aloitteesta. (Eskola ym. 2008:84 – 85.) Erilaisia haastattelutyyppisiä ja haastattelutapoja on useita ja niitä voidaan jaotella myös eri perustein. Haastattelut voidaan karkeasti jakaa kahteen osaan, strukturoituun eli lomakehaastatteluun sekä puolistrukturoituihin ja strukturoimattomiin haastatteluihin. Ensiksi mainitussa kysymykset on muotoiltu valmiiksi omaan järjestykseen ja vastauksille on annettu vaihtoehdot. Jälkimmäisessä kysymysten esittämistavat vaihtelevat eikä niissä ole valmiiksi annettuja vastausvaihtoehtoja. (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka 2006.)

Opinnäytetyössäni aineisto on kerätty käyttäen strukturoitua haastattelua, jota voidaan kutsua myös lomakehaastatteluksi. Lomakehaastattelu sopii parhaiten sellaisiin tutkimuksiin, joissa aineistoa kvantifioidaan ja/tai käsitellään aineistoa tilastollisen analyysin keinoin (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka 2006). Eri haastattelumuodoista, strukturoitu on formaalisin ja vastaa kyselylomakkeen täyttämistä ohjatusti. Haastattelussa käytetään lomaketta, jossa on valmiiksi laaditut kysymykset ja niihin vastausvaihtoehdot. (Eskola 2008: 86.) Lomakehaastatteluun voi myös sisällyttää avoimia kysymyksiä, jotka voidaan käsitellä laadullisesti tai määrällisesti luokittelemalla vastaukset jälkikäteen (Saaranen-Kauppinen 2006). Tutkimuksessa käyttämäni lomake sisälsi sekä strukturoituja sekä avoimia kysymyksiä. Saadakseni tietoa oppilaiden osallisuudesta koulun arjessa käytin myös asteikkoihin eli skaaloihin perustuvia kysymystyyppisiä. Tällöin esitettyihin väittämiin vastaaja valitsee vaihtoehdon, miten voimakkaasti hän on samaa tai eri mieltä esitetystä väittämästä. Asteikkona käytin viisi portaista Likertin asteikkoa, joka yleensä liitetään määrälliseen eli kvantitatiiviseen tutkimukseen.

Haastattelut suoritin oppitunnin ajalla. Ennen lomakkeiden jakoa, esittelin itseni ja kerroin mitä tutkimusta olen tekemässä ja mitä varten. Harkinnan jälkeen päätin olla avaamatta heille etukäteen käsitettä osallisuus, sillä halusin saada tietoa mihin he osallistavat keinot liittyvät oppitunnilla ja koulussa. Kaikille oppilaille esitin vastaukset samassa järjestyksessä ja he valitsivat sopivimman vastausvaihtoehdon. Osaan kysymyksiin oppilaat esittivät tarkentavia kysymyksiä. Lomakkeen (liite 3) kysymykset jakautuu karkeasti kolmeen osaan. Kysymyksillä 1-6 etsitään oppilaista taustatietoja. Kysymykset 7 ja 9-11 käsittelevät avoimin kysymyksin osallisuutta käsitteenä ja millaisia kokemuksia heillä on ollut osallisuudesta. Skaaloitetut kohdan kahdeksan kysymykset etsivät vastauksia oppilaiden osallisuuden kokemuksista niillä keinoilla joita on ollut käytössä koulun arjessa.

Päätymistä lomakehaastatteluun ohjasi haastateltavien ikä sekä otoksen määrällinen koko, joka oli suhteutettava käytettävissä oleviin resursseihin. Aineiston keruussa ja haastattelulomaketta laatiessani huomioin tutkimuksen näkökulman, sekä teoreettisen viitekehyksen. Pyrin hankkimaan sellaista aineistoa, joka parhaiten kuvaisi tutkittavaa ilmiötä oppilaiden omakohtaisista näkemyksistä ja kokemuksista sekä sellaisella keinolla joka on ikäryhmälle soveltuva. (Saaranen-Kauppinen 2006.)

5.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysin ja tulkintojen avulla saadut tulokset ovat tutkimuksen pääasia. Analyysissä niin sanotusta raakamateriaalista erotellaan tutkimusongelman kannalta olennainen aines. Niin aineistojen kuin menetelmienkin suhteen laadullinen tutkimus on joustavaa ja samaa aineistoa voidaan käsitellä laadullisesti sekä määrällisesti. Laadulliseen aineistoon voi siis myös soveltaa määrällistä analyysiä. Tällöin osa aineistosta käsitellään määrällisesti eli numeraalisesti. Laadullinen aineisto ei siis sulje pois määrällistä aineiston käsittelyä. Aineiston analyysin keinoin luodaan selkeyttä aineistoon ja uutta tietoa tutkittavasta asiasta. (Kanannen 2008: 88 – 90.)

Opinnäytetyöni aineistoa tarkastelin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Analyysissä aineistoa eritellään sekä etsitään yhtäläisyyksiä ja eroja. Sisällönanalyysin ohella voidaan puhua myös sisällön erittelystä. Tällöin tarkoitetaan kvantitatiivista dokumenttien analyysiä, eli jotain tekstin sisältöä kuvataan määrällisesti. Sisällönanalyysissä taas tekstin sisältöä kuvataan sanallisesti. (Tuomi – Sarajärvi 2002: 105–108.). Valitsin aineiston analyysitavaksi teorialähtöisen sisällönanalyysin, jossa osaa aineistoa on myös kuvattu sisällön erittelystä, koska se toimi parhaiten laadullisessa haastatteluaineistossa

niin suljetuissa kuin avoimissa kysymyksissäkin. Teorialähtöisen sisällönanalyysin tavoitteena on sanallinen, selkeä ja tiivistetty kuvaus ilmiöstä. (Kananen 2008: 94.) Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää teoriaa apuna joka edesauttaa tulkintojen tekemisen kerätystä aineistosta. Kun aineiston analyysi perustuu jo olemassa olevaan teoriaan tai malliin, puhutaan teorialähtöisestä tutkimuksesta. Tällöin aineiston analyysiä ohjaa valmis malli. Lähestymistapaa voidaan kutsua myös deduktiiviseksi jolloin edetään yleisestä yksittäiseen. (Tuomi ym. 2002: 95–99.)

Kun aineisto on kerätty ja valmisteltu teknisesti käsiteltävään muotoon aineisto jäsenellään eli tiivistetään ymmärrettävään muotoon. Koodaus on aineiston pelkistämistä. Aineistosta etsitään oleellinen ja jotta koodaus tukisi tutkittavaa ilmiötä, on taustalla teoreettisia ennako-oletuksia myös koodausjärjestelmän luomiselle. Kun puhutaan koodeista tai indekseistä tarkoitetaan merkkejä tai muita aineistoon tehtäviä merkintöjä aineiston jäsentämiseen. Aineistoa koodasin sanallisesti ja alleviivaamalla samaa tarkoittavat asiat käyttämiini teoriasta nostettuihin teemoihin. Koodaaminen ei ole välttämätöntä, mutta helpottaa käsittelyä. (Kananen 2008: 88–90.) Koodaamisen jälkeen luokittelin vastaukset. Tutkimukseni taustateorianä on osallisuus ja haastattelukysymyksiä laatiessani liitin teorian ja tutkimuskysymykset niihin tiiviisti. Analyysia ohjasi Shierin valmis malli osallisuuden tasoista. Mallin olen esitellyt kappaleessa 3.2 osallisuuden portaat. Mallia tukena käyttäen järjestin aineiston teemoittain saadakseni lisää tietoa kuinka osallisuus koetaan ja mille osallisuuden tasolle osallisuus asettuu myös osallistavien keinojen kautta. Suljettujen kysymysten analyysissä käytin apuna kvantifiointia eli käsittelin aineistoa määrällisesti. Aineistosta nousevia seikkoja erittelin prosenttilukuina, jotta sain tarkempaa tietoa osallistavien menetelmien käytöstä sekä myös osallisuuden kokemuksesta ja siitä koetaanko se kuinka tärkeäksi. Lukumäärällisesti pystyin myös liittämään eri elementtejä teemoihin. (Eskola 2008: 164–165.) Avoimia kysymyksiä analysoin teorialähtöisellä sisällönanalyysillä. Vastauksista hain teemoihin kuuluvia sanoja ja lauseita erittelemällä aineistoa ja järjestämällä teemoihin. Teoriasta nousseet teemat ja itse teoria edesauttaa tulkintojen tekemisen kerätystä aineistosta.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus

Arvioitaessa tutkimuksen luotettavuutta voidaan käyttää erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Vaikka virheitä pyritään välttämään, on tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevaa. Reliaabeliuksesta puhuttaessa tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta. Tutkimusta arvioitaessa käytetään myös termiä validius eli pätevyys. Tällä tarkoitetaan tut-

kimusmenetelmän kykyä mitata sitä mitä on ollut tarkoitus mitata. Vaikka edellä mainittuja termejä ei käytettäisikään, tulee tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä arvioida. (Hirsjärvi 2000: 213 – 214.)

Tutkimuksen luotettavuutta olen pyrkinyt tuomaan esiin kuvaamalla tutkimusprosessin vaiheet selkeästi. Tuloksissa aineistosta nousi esiin joitain ristiriitaisuuksia, jotka eivät vaikuta tutkimuksen toistettavuuteen ja samoihin johtopäätöksiin. Aineiston yhteiskunnallinen merkittävyys ja ajankohtaisuus, aineiston riittävyys, analyysin kattavuus, arvioitavuus ja toistettavuus ovat seikkoja jotka tulee huomioida aineiston arvioinnissa. (Eskola – Suoranta 1996: 169.) Nämä seikat täyttyvät tutkimuksessani.

5.6 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusprosessin aikana joutuu miettimään ratkaisuja moniin kysymyksiin, ja ratkaisujen tulee olla tietoisia ja eettisesti perusteltuja. Eettisiä ratkaisuja tehdään niin tiedon hankintaprosessiin, tiedon käyttöön, tutkimuksen rehellisyyteen kuin tulosten julkaisuunkin liittyvissä asioissa. (Eskola 2008: 52.) Eettisesti kestävä pohja luodaan noudattamalla tieteellisiä menetelmiä tiedon- ja aineiston keruussa sekä analyysivaiheessa. Pelkät tekniset valinnat perusteluineen eivät kuitenkaan riitä vaan tutkimuksen täytyy olla luotettava eli valideiteetti- ja reliabiliteettivaatimukset tulee täytyä. (Kananen 2008: 133.) Opinnäytetyöni eettisiä kysymyksiä tarkastelen tutkimusprosessin näkökulmasta.

Opinnäytetyön aihe osallisuus, on ajankohtainen ja paljon esillä ollut aihe. Aiheen valinta ei ole ongelmalähtöinen vaan pyrkii tuomaan esiin oppilaiden kokemuksia, joita koulu voi hyödyntää osallisuuden arkipäiväistämisessä. Taustatietoa osallisuudesta löytyy paljon, josta pyrin ottamaan monipuolisen otannan. Pääsääntöisesti keskityin osallisuuden määrittelyyn, tasoihin ja sen ilmenemiseen koulussa. Tutkimuksen kohdistuksessa ihmisiin, on mietittävä yksilöiden suostumusta, riittävän tiedon jakamista osallistujille ja millaisia riskejä osallistuminen sisältää (Hirsjärvi 2000: 26). Koska tutkimus koskee nuoria, korostuu olennaisesti luotettavuus. Eettistä pohdintaa ja ratkaisuja vaatii myös päätös siitä kuinka aineisto kerätään eli kuinka tieto saadaan. Koululta saadun tutkimusluvan lisäksi oli haettava nuorten vanhemmilta lupa tutkimukseen osallistumisesta. Luottamuksen säilyttämiseksi, kerroin myös oppilaille mihin aineistoa käytetään ja aineiston tulen tuhoamaan tutkimusprosessin päätyttyä. Niin vanhemmille kuin nuorillekin kerroin anonymiyden säilymisestä koko prosessin ajan.. Myös tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Tutkimus oli luontevaa toteuttaa koulun tiloissa koulupäivän aikana, koska aihe koski osallisuutta koulussa. Turvallisuuden tunnetta haastattelutilan-

teeseen hain haastattelun tekemisellä oppilaiden omassa luokassa. Luotettavuutta arvioidaan myös aineiston analysoinnissa. Eettisesti se tarkoittaa oikeiden tulkintojen tekemistä ja tulosten liittämistä teoriaan eikä omiin käsityksiin. Onkin siis tärkeää punnita omia arvoja ja asenteita koko prosessin ajan.

6 Tulokset

Opinnäytetyön tutkimuksen tarkoituksena oli lisätiedon tuottaminen nuorten osallisuuden kokemuksista koulussa. Tutkimuskysymyksillä haettiin vastauksia käytännöistä joilla oppilaat ovat osallistuneet koulun tai luokan toimintaan sekä osallisuuden kokemuksista koulun arjessa. Tulokset on jaettu kolmeen osaan, taustakysymysten ja tutkimuskysymysten mukaan. Näiden osa-alueiden alle on koottu niihin liittyvät teemat.

Tutkimukseen osallistui 39 oppilasta. Lomakehaastattelu vastauksia oli 25, joista 14 oli parivastauksia ja 11 yksittäisiä. Tyttöjä osallistui 17 joista 5 osallistui itsenäisesti. Poikia osallistui 22 joista 6 osallistui itsenäisesti.

6.1 Taustakysymykset

Aurinkovuoren koulun oppilaina osallistuneet olivat olleet vähintään 1,5 vuotta. Kaikki oppilaat tiesivät koulussa toimivasta oppilaskunnasta. Tytöistä neljä kertoi olleensa mukana oppilaskunnan toiminnassa ja pojista viisi. Kysymykseen haluaisiko olla mukana oppilaskunnan toiminnassa, tytöistä yksi ja pojista kaksi haluaisi olla jatkossa. Oppilaskunnan toiminnassa mukana olemisen syitä olivat mahdollisuus vaikuttaa kouluun, mahdollisuus päättää asioista lisää sekä syy olla pois oppitunneilta. Syitä sille, miksi oppilaskunnan toiminta ei kiinnostanut nousee vastauksista eniten esiin toiminnan tylsyys ja kiinnostuksen puute. Myös välituntien väliin jääminen, liiallinen vastuu ja työmäärä olivat kiinnostuksen esteenä halulle osallistua oppilaskunnan toimintaan.

Osallisuutta oppilaat määrittivät pääsääntöisesti konkreettiseksi toiminnaksi. Silloin toimitaan yhdessä muiden kanssa koko koulussa ja omassa luokkayhteisössä. Osallisuus nähtiin myös mahdollisuutena olla mukana päättämässä asioista. Yksilötasolla osallisuutta kuvattiin oman toiminnan kautta, muun muassa aktiivisena osallistumisena oppitunneilla. Osallisuus käsitettiin osallistumisena ja mukana olemisena useissa vastauksissa, kuten seuraavista kommentteista selviää.

Osallistuu ja on mukana toiminnassa.

Saa olla mukana asioissa.

Osallistuu tunnilla...

Saa olla mukana päättämässä.

Osallisuuden oppilaat kokevat toiminnassa mukana olemisena ja osallistumisena. Oppilaiden määritelmät osallisuudesta voidaan liittää aiempaan teoretietoon osallisuudesta. Gretschelin mukaan (Gretschel – Kiilakoski 2012: 24) osallisuus on mahdollisuutta toimia, olla mukana, osallistua ja myös mahdollisuutta muuttaa sitä yhteisöä johon kuuluu.

6.2 Osallisuus ja vaikuttaminen koulussa

Kolmessa ensimmäisessä suljetussa kysymyksessä haettiin vastauksia kuunnellaanko oppilaita ja tuetaanko heitä mielipiteidensä ilmaisussa sekä huomioidaanko heidän näkemyksensä.

48 % vastanneista koki, että heitä kuunnellaan usein luokassa. 44 % koki tulevansa jonkin verran kuulluksi ja 8 % koki tulevansa kuulluksi hyvin usein. Kukaan vastaajista ei kokenut tulevan luokassa vähän tai ei lainkaan kuulluksi. 40 % vastanneista kertoi ilmaisseensa mielipiteensä oppitunneilla jonkin verran. Usein mielipiteensä ilmaisseita oli 28 % ja hyvin usein ilmaisseita 20 %. 12 % vastanneista kertoi ilmaisseensa mielipiteitään vähän ja ei lainkaan ilmaisseita ei ollut yhtään. Oppilaista 40 % kertoi käyneensä usein opettajan kanssa keskusteluja oppituntien aiheista ja 32 % hyvin usein. Jonkin verran keskusteluja käyneen koki 24 % vastanneista ja vähän keskusteluja koki käyneensä 4 %. Ei lainkaan keskusteluja käyneitä ei ollut yhtään vastanneista.

44 % vastanneista koki vaikuttaneen vähän oppituntien sisältöön ja 32 % jonkin verran. Oppituntien sisältöön usein vaikuttaneita oli 12 % ja hyvin usein 4 %. 8 % koki, etteivät he ole lainkaan vaikuttaneet oppituntien sisältöön. Järjestyssääntöihin vähän vaikuttaneita oli 48 % ja ei lainkaan vaikuttaneita 28 %. Jonkin verran järjestyssääntöihin koki vaikuttaneen 20 % ja hyvin usein 4 %. Usein järjestyssääntöihin vaikuttaneita ei ollut yhtään. Ryhmissä jonkin verran ja vähän kouluympäristöön vaikuttaneita oli 28 %. 24 % koki, ettei ole lainkaan vaikuttanut kouluympäristöön. Usein vastanneita oli 12 %

ja hyvin usein oli 8 %. Oppimisen menetelmiä koki valinneensa jonkin verran 56 % ja usein 8 % vastanneista. 24 % koki, että on valinnut vähän oppimisen menetelmiä ja 12 % koki, ettei lainkaan. Hyvin usein valinnoita ei ollut vastauksissa yhtään.

Shierin teorian mukaan osallisuuden minimiedellytykset toteutuvat kun kolmen ensimmäisen portaalan asiat toteutuvat käytännössä. Teoriaan peilaten, tulosten mukaan voidaan todeta kahden ensimmäisen portaalan toteutuvan. Eli nuoria kuunnellaan ja heillä on mahdollisuus ilmaista mielipiteitään sekä osallistua keskusteluihin. Kolmannen portaalan näkemyksien huomioiminen toteutuu eniten oppituntien sisältöön ja oppimismenetelmiin vaikuttamisena. Järjestyssääntöihin ja kouluympäristöön oppilaat kokevat vähäisempiä mahdollisuuksia vaikuttaa. Kuitenkaan ei voida myöskään väittää, ettei oppilaiden näkemyksiä edellä mainituissa asioissa oteta lainkaan huomioon vaan heidän kokemuksensa vaikuttamisesta on vähäisempää. Näin ollen osallisuuden minimiedellytykset täyttyvät oppilaiden osalta Shierin mallin mukaan.

36 % oppilaista kokee olleen mukana päättämässä luokan asioista jonkin verran kun taas 28 % koki olleensa vähän päätöksissä mukana. Usein asioita päättämässä koki olleen 20 % ja hyvin usein 8 % vastanneista. 8 % koki, ettei ole lainkaan osallistunut asioiden päättämiseen luokassa. Osallisuuteen kuuluu myös mahdollisuus saada tietoa itseä koskevissa asioissa. Oppilaista 60 % koki saaneensa riittävästi tietoa kouluun liittyvissä asioissa usein ja 16 % hyvin usein. 20 % koki saaneen tietoa jonkin verran ja 4 % vähän. Ei lainkaan tietoa saaneita ei ollut yhtään. Jaettua valtaa ja vastuuta tarkasteltiin viimeisessä suljetussa kysymyksessä. 36 % oli ollut suunnittelemassa ja toteuttamassa toimintaa koulussa vähän. Jonkin verran mukana olleita oli 32 % ja usein tällaisessa toiminnassa koki olleen 16 %. Ei lainkaan toimintaa suunnittelemassa ja toteuttamassa koki olleen 16 %. Jonkin verran, usein tai hyvin usein päätöksentekoprosessissa mukana olleita oli 64 %, näin ollen voidaan todeta myös neljännen osallisuuden portaalan saavutetun. Jaettua valtaa ja vastuuta jonkin verran, vähän tai ei lainkaan koki yhteensä 84 % vastaajista. Tästä näkökulmasta tarkasteltaessa Shierin mallin viides taso ei täysin toteudu.

6.3 Kokemuksia osallisuudesta

Avoimilla kysymyksillä 9, 10 ja 11 haettiin syvempää tietoa osallisuuden kokemuksista, keinoista ja mahdollisuuksista sekä osallisuuden tärkeydestä.

Omassa luokassa oppilaat kokivat vaikuttaneen eniten istumajärjestykseen, luokan sääntöihin, oppituntien sisältöön ja luokan siisteyteen. Myös koulun ulkopuolella tapahtuviin oppimispäiviin he ovat yhdessä miettineet vaihtoehtoja, muun muassa retkipaikan valinnassa sekä leirikouluun menosta. Koulun ulkoalueen rakentamiseen oppilaat kokivat saaneensa vaikuttaa sekä sisätilojen sisustukseen. Viihtyvyys koulussa koettiin yhdeksi osaksi osallisuutta. Kohteita mihin oppilaat haluaisivat vaikuttaa enemmän, olivat välituntitoiminta, urheiluvälineet ja ruokailu.

Päätöksentekoprosessiin oppilaat kokivat osallistuneen oppilaskunnassa, keskusteluihin opettajan kanssa sekä osallistumalla äänestyksiin. Osa oppilaista koki, ettei ole osallistunut päätöksen tekoon ollenkaan tai hyvin vähän. Vaikuttaminen oman luokan ja koulun asioihin koettiin tärkeänä, mutta mahdollisuudet vähäisinä.

Suljettujen ja avoimien kysymysten välillä ilmeni joitain ristiriitaisuuksia. Osallisuuden keinoista, mahdollisuuksista ja päätöksen tekoon osallistumisesta oppilaat kuvasivat lyhyesti. Käsitteiden yhdistäminen kokemuksiin suljetuissa kysymyksissä oli tuettu valmiilla vaihtoehdoilla kun taas omin sanoin kuvailu kokemuksista sai oppilaat epäröimään.

Pääsääntöisesti oppilaat kuvasivat osallisuutta tärkeäksi. Vaikka osallisuuden kuvaaminen ja osallisuuden tärkeys oli haastavaa pukea sanoiksi ja liitettiin enemmän tekemiseen kuin kokemukselliseen olemiseen ja kuulumiseen, oppilaat kuvasivat osallisuuden tärkeyttä mielipiteiden esiin tuomisena ja kuulemisena. Oppilaiden kokemuksen mukaan osallisuuteen liittyy myös mukava ja mielekäs oppimisympäristö.

Pitää kunnioittaa myös lapsia

Siksi, että tietää oppilaankin mielipiteen

Saa usean mielipiteen

Että voisi tehdä mielekkäämmän koulusta

koulusta tulisi mukavampi

Kivempi opiskella kun on kiva koulu

Se auttaa aikuisiässä

7 Johtopäätökset

Koulun rooli osallisuuden ja vaikuttamisen vahvistajana on korostunut viimeaikoina ja siihen viittaavat muutokset rakenteellisilla tasoilla. Näitä ovat muun muassa uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, uusi opetussuunnitelma ja lapsi- ja nuorisopolitiikan ohjelmat. Kuitenkin osallisuuden arkipäiväistyminen koulussa, myös luokkahuoneen ulkopuolella vie vielä aikaa ja vaatii koulun toimintakulttuurissa muutoksia. Yleisin vaikuttamisen muoto oppilaille on oppilaskuntatoiminta, jonka tehtävänä on parantaa oppilaiden asemaa ja kuulemista koulussa sekä parantaa kouluviihtyvyyttä. Oppilaskunta toiminta ei kuitenkaan ole riittävää osallisuuden ja vaikuttamisen vahvistamisessa. Tähän viittaa myös tulokset tutkimuksen taustakysymyksissä, jossa kysyttiin halukkuutta osallistua koulun oppilaskunnan toimintaan. Vastanneista vain kolme halusi mukaan oppilaskunnan toimintaa niiden neljän lisäksi, jotka tällä hetkellä ovat mukana toiminnassa. Koulu ei siis herätä oppilaissa halua vaikuttamiseen eikä henkilökohtaista kiinnostusta osallistumiseen ole riittävästi. Oppilaskuntatoiminta koettiin enemmänkin aikaa vieväksi, tylsäksi ja vaativana toimintana kuin osallistavana ja oppilaisiin mitenkään vaikuttavana toimintana. Käsitteet oppilaskunnan toiminnasta olivat pääsääntöisesti kielteisiä ja oppilaat kokivat, ettei heidän mielipiteensä tule tarpeeksi kuulluksi, jotta heidän ajamansa asiat etenisivät.

Osallisuus ja vaikuttaminen käsitteinä ja niiden merkityksen ymmärtäminen ei ole oppilaille täysin selvää. Tulosten mukaan osallisuus ymmärretään konkreettisesti mukana olemisena ja osallistumisena johonkin asiaan tai tekemiseen ja vaikuttaminen päätöksissä mukana olemiseen. Tulosten perusteella oppilaat eivät liitä vuorovaikutusta ja sosiaalisia taitoja osallisuuteen ja vaikuttamiseen. Kuitenkin 48 % haastatelluista kokee tulevan kuulluksi luokassaan usein. Hyvin usein, usein tai jonkin verran omia mielipiteitään luokassa ilmaisseita oli 88 % vastanneista ja 72 % oli käynyt opettajan kanssa keskustelua oppituntien aiheista. Ristiriidat vastauksissa ilmeni avoimissa ja suljetuissa kysymyksissä, jotka viittaavat ettei käsitteitä ja merkityksiä osata täysin yhdistää. Vaikuttaminen on kuitenkin myös omien mielipiteiden ja ideoiden esille tuomista sekä asioista keskustelemista ja yhdessä pohtimista päätettävistä asioista omassa yhteisössä. Oppilaiden vaikuttamista on nähtävissä luokan sisäisessä toiminnassa sekä opetussuunnitelman ulkopuolisessa toiminnassa kuten koulun ulkoalueiden, liikuntavälineiden ja erilaisten teemapäivien suunnittelussa, mutta ei niinkään kokonaisuuden kehittämisenä. Oppilaat haluaisivat vaikuttaa enemmän kouluruokailuun ja välituntitoimintaan. Koulu yhteisön tasolla todelliset vaikuttamisen mahdollisuudet ovat pienemmät,

esimerkiksi koulun järjestyssääntöihin 76 % kokee vaikuttaneensa vähän tai ei lainkaan. Tulosten mukaan yhteisötason vaikuttaminen liittyy luokan sisäiseen toimintaan, päätöksentekoon tai opetussuunnitelman ulkopuoliseen toimintaan. Osallisuus liitetään usein aktiiviseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Laajemmin ajateltuna se on myös kuulluksi ja hyväksytyksi tulemista omana itsenään ryhmän, yhteisön kuin yhteiskunnan tasolla. Osallisuuteen kasvu mahdollistuu osallisuuden ymmärtämisen ja osallistavien keinojen yhteisen toimintakulttuurin avulla.

Nuoruuden elämänvaiheessa nuoren oma identiteetti kehittyy ja sen vahvistaminen on kasvatuksessa keskeistä. Osallisuuden kokemus lähtee turvallisuuden tunteesta ja syntyy hyvästä vuorovaikutuksesta. Kyky hyvään vuorovaikutukseen vaatii hyvää itsetuntoa ja itsetuntemusta, rohkeutta ilmaista mielipiteensä, taitoa kuunnella ja sallia muiden mielipiteet. Vuorovaikutus, keskustelutaidot, neuvottelutaidot, suunnittelutaidot ja kokemus mahdollisuudesta muuttaa ympäröivää maailmaa ja vaikuttaa omaan elämään ja yhteisöön on olennainen osa osallisuutta. Tuloksissa osallisuuden kokemuksia mitattiin osallistavien keinojen kautta ja kuinka tärkeänä oppilaat osallisuutta pitivät. Oppilaat kokivat, että he saavat riittävästi tietoa kouluun liittyvissä asioissa, mutta myös osallisuus edellyttää tietoa siitä miten voi toimia ja mihin toimet tähtäävät. Oppilaat kokevat osallisuuden ja vaikuttamisen hyvin viralliseksi toiminnaksi. Vaikka koulussa on käytössä osallistavia menetelmiä oppitunnilla, oppilaat eivät tunnista niitä osallisuuden harjoitteluksi ja tällöin kokemus osallisuudesta ei ilmene heidän mielipiteissään.

Taustateoriaan peilaten voi aineistosta tehdä joitain johtopäätöksiä osallisuuden tasoista. Luokkatason osallisuudesta ja vaikuttamisesta on oppilailta kokemuksia. Oppilaita kuunnellaan luokassa ja jokainen on ilmaissut mielipiteitään oppitunneilla. Opettajan kanssa on käyty keskusteluja eri aiheista, oppituntien sisällöstä sekä oppimisen menetelmistä. Luokkatasolla oppilaat ovat osallistuneet päätöksentekoprosessiin kun on mietitty leirikoulua, valittu retkipaikkaa, mietitty istumajärjestystä tai ehdotettu urheiluvälineitä kouluun, eli opetussuunnitelman ulkopuolisiin toimiin. Koulukulttuurissa on syvästi totuttu, jossa aikuinen tai kasvattaja päättää asioista ja tätä rajaa on myös oppilaiden vaikea rikkoa. Oppilaslähtöistä toiminnan suunnittelua ja toteutusta on ollut jonkin verran, mutta varsinaista jaettua valtaa ja vastuuta päätöksenteossa vähemmän. Kouluyhteisön tasolla oppilaat ovat osallistuneet kyselyihin ja äänestyksiin tuoden näin mielipiteensä ja näkemyksensä esiin. Voikin todeta, että luokkatason työskentelyssä ovat täyttyneet Shierin mallin kolme ensimmäistä osallisuuden tasoa, kuuntelu, tuettu mielipiteiden ilmaisu ja näkemyksien huomioiminen. Neljäs taso, päätöksentekoprosessissa

mukana oleminen täyttyy opetussuunnitelman ulkopuolisissa toiminnoissa. Viidennen tason jaettu valta ja vastuu ovat toteutuneet jonkin verran niiden oppilaiden osalla, jotka ovat olleet osallisina oppilaskunnan toiminnassa. Koko koulu yhteisön tasolla neljä ensimmäistä tasoa täyttyy näennäisesti.

Edellä mainitut tulokset ja johtopäätökset ovat samansuuntaisia kuin aiemmat tutkimukset aiheesta. Niissä on tuotu esiin, etteivät oppilaat saa peruskoulussa kokemusta millaista on osallistua päätöksentekoon ja vaikuttamiseen. Puutteellista tietoa on myös siitä kuinka koulussa voi vaikuttaa. Esimerkkinä mainittakoon vuoden 2015 Kouluterveyskysely, jonka mukaan 39 % (2007 n.50 %) vastanneista peruskoululaisista ei tiedä kuinka koulussa voi vaikuttaa. 37 % (2007 n.52 %) vastanneista kokee, ettei oppilaiden mielipiteitä huomioida koulutyön kehittämisessä ja 34 % (2007 n.45 %) on sitä mieltä, ettei opettaja rohkaise mielipiteen ilmaisuun oppitunneilla. (THL n.d.) Kuitenkin tuloksia vertailtaessa vuosien 2007–2015 lukuja on huomattavissa positiivista kehitystä. Opin- näytetyöni tuloksissa on myös kehitys nähtävissä, varsinkin luokkatyöskentelyssä, jossa osallistavat menetelmät ovat osa arkityöskentelyä.

8 Pohdinta

Olen pyrkinyt opinnäytetyössäni selkeään kokonaisuuteen. Koko opinnäytetyöprosessissa noudatin hyvää tieteellistä käytäntöä ja sitouduin tutkimuksiin liittyviin periaatteisiin. Olen pyrkinyt totuudenmukaiseen raportointiin ja kriittiseen tulosten tarkasteluun. Luotettavuuden olen pyrkinyt varmistamaan pohtimalla ratkaisujani eettisyyttä noudattaen, toimimalla avoimesti ja rehellisesti sekä noudattanut huolellisuutta tutkimuksessa.

Varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisy ovat tärkeitä asioita ja oman kokemukseni mukaan niitä keinoja joilla tulevaisuudessakin ehkäistään nuorten syrjäytymistä ja muita ongelmia. Nuorten tukeminen osallisuuteen ja vaikuttamiseen ovat avain asemassa ja mikä on siihen otollisempi areena kuin peruskoulu, jossa he viettävät suuren osan arjestaan, usean vuoden peräkkäin. Koulu kasvuyhteisönä on hitaasti muuttuva, jossa vanhat perinteet ovat tiukasti kiinni. Pelkät lakimuutokset eivät vielä takaa muutoksia, vaan tarvitaan myös osaavia ja sitoutuneita kasvattajia. Osallisuus ei toteudu, jos nuoria ei nähdä vakavasti otettavina toimijoina. Osallisuuden kokemukseen liitetään aikuisten ja nuorten jakama vastuu. Sillä ei tarkoiteta vallan antamista aikuiselta nuorelle vaan sen jakamista. Tämä vaatii myös aikuisilta oppimista ja uuden asenteen sekä

toimintatavan hyväksymistä. Lähtökohtaisesti pyritään vahvistamaan nuorta ja hänen taitojaan. Kouluissa tulisi miettiä keinoja jolla halu ja kiinnostus vaikuttamiseen kasvaisivat sen sijaan, että mietitään miksi oppilaita vaikuttaminen ei kiinnosta, vaikka se liittyykin kiinteästi kouluyhteisössä toimimiseen. On uskallettava ravistaa vanhoja perinteitä, jotta uutta ja osallistavaa toimintakulttuuria saadaan luotua kouluyhteisöön.

Oppilaskunnat ovat yleistyneet kouluissa. Se ei kuitenkaan yksistään riitä osallisuuden toteutumiseksi kaikkien oppilaiden osalta. Oppilaskuntatoiminnassa olisi tärkeää, että heidän asiantuntemustaan myös käytettäisiin kun mietitään muiden oppilaiden osallistumista ja koulun toimintakulttuurin kehittämistä. Todellinen kokemus osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta syntyy koulun arjessa. Uuden opetussuunnitelman mukaisia, osallistavia menetelmiä on tuotu jo oppimateriaaleihin. Oppilaiden mielipiteitä tulisi kuulla myös opetussuunnitelmien laatimisessa, laadittaessa koulun sääntöjä, oppituntien toteutuksia ja muita heidän kouluarkeaan koskevissa asioissa ja päätöksissä. Oppimisen lisäksi osallistavaa toimintakulttuuria tulisi olla kaikessa koulun toiminnassa, niin oppilaskunnissa, luokan toiminnassa kuin oppituntien ulkopuolisessakin toiminnassa. Osallisuus ei ole siis pelkkää vaikuttamista. Se on myös yksilöllisen kasvun tukemista sekä vuorovaikutus- ja sosiaalisten taitojen opettelua. Olen myös huomannut, kuinka osallisuus keskusteluissa on jäänyt vähäiseksi osallisuuden ja vaikuttamisen merkityksen ymmärretyksi tekeminen ja liittäminen arkielämään. Halu osallistua ja vaikuttaa, voisi olla suurempaa jos nuoret osaisivat liittää sen osaksi omaa arjenhallintaa ja nähdä niiden tärkeyden oman tulevaisuuden kannalta. Mielestäni osallistava ja yhteisöllinen koulukulttuuri ei rakennu pelkästään sitä tukevilla rakenteilla ja menetelmillä. Suuressa roolissa on koko kouluyhteisössä toimivat aikuiset. He luovat ne edellytykset oppilaille jossa heidän on turvallista toimia, olla omia itsejään, tuoda mielipiteensä esiin ja tulla kuulluiksi. Näin ollen aikuisten oppimiseen tulisi myös kiinnittää huomiota, jotta heillä olisi riittävä tieto, taito ja ymmärrys kuinka osallisuutta edistetään ja tuodaan mukaan koulun arjentyöskentelyyn.

Tämän opinnäytetyön prosessin aikana olen ymmärtänyt kuinka laajasta ilmiöstä osallisuudessa on kyse josta itse olen raapaissut vain pintaa. Tämä on herättänyt itsessä paljon pohdintaa sen osalta, kuinka tuen itse osallisuutta omassa työssäni perhetyöntekijänä ja kuinka voin sitä kehittää. Työharjoitteluni aikana pääsin seuraamaan kuraattorin näkökulmasta koulun toimintaa. Tämä aika oli opettavaista ja mielenkiintoista. Osallistavan toimintakulttuurin siemen on voimakkaasti itämässä ja jo nähtävissä koulun toiminnassa, vaikka se ei täysin aukottomasti tuloksista ilmenekään. Ammatillisesti

olen oppinut ymmärtämään kasvattajan merkityksen kun puhutaan lasten ja nuorten osallisuudesta. Näenkin erittäin tärkeänä osallisuuten ja vaikuttamiseen kasvattamisen aloittamisen mahdollisimman varhain.

Lähteet

- Andersson, Jari 2007. Vammala-lasten ja nuorten kunta?. Teoksessa Gretschel, Anu – Kiilakoski, Tomi (toim.). Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Aurinkovuoren koulu n.d. Verkkodokumentti. < <https://www.asikkala.fi/lapset-ja-nuoret-koulutus/koulut/vyk-aurinkovuoren-koulu-sivupaneeli/koulun-esittely>>. Luettu 27.2.2016.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Gretschel, Anu – Kiilakoski, Tomi 2012. Demokratiaoppitunti. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Gretschel, Anu – Kiilakoski, Tomi (toim.) 2007. Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Gretschel, Anu 2002. Johdanto. Teoksessa Gretschel, Anu (toim.) Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Hietala, Tarja – Kaltiainen, Tiina – Metsärinne, Ulla – Vanhala, Erja 2010. Nuori ja mieli. Helsinki: Tammi.
- Hirrsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2000. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Kananen, Jorma 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Kiilakoski, Tomi 2007. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Kiilakoski, Tomi 2012. Koulu nuorten näkemänä ja kokemana. Opetushallitus. Tilannekatsaus marraskuu 2012. Verkkodokumentti. < http://www.oph.fi/download/144743_Koulu_nuorten_nakemana_ja_kokemana_2.pdf> . Luettu 10.1.2016.
- Kuntalaki 410/2015. Annettu Helsingissä 1.5.2015
- Kyllönen, Marjo 2011. Tulevaisuuden koulu ja johtaminen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Lairio, Sini 2009. Oppilaskunnat vahvistavat koulun yhteisöllisyyttä. Teoksessa Salovirta, Timo (toim.): Meidän koulu. Juva: WS Bookwell Oy.

Lapsiasianvaltuutettu 2014. Eriarvoistuva lapsuus. Helsinki: Aksidenssi Oy.

Lyytinen, Paula – Korhokangas, Mikko – Lyytinen, Heikki (toim.) 2008. Näkökulmia kehityopsykologiaan. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Manninen, Jyri 2008. Matkalla osallisuuteen. Verkkodokumentti. <

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm08.pdf?lang=fi>
>. Luettu 5.2.2016.

Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo (toim.) 2013. Pienten piirissä. Juva: Bookwell Oy.

Minedu n.d. Verkkodoku-

mentti. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/kehittamisohjelma/liitteet/lapsi_ja_nuorisopolitiikan_kehittamisohjelma.pdf>. Luettu 12.11.2015.

Mäkinen, Maarit 2009. Digitaalinen vahvistaminen. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenus Print.

Myllyniemi, Pasi 2013. Nuorisobarometri. Verkkodokumentti.

<[https://tietoanuorista.fi/wp-](https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2014/02/Nuorisobarometri_2013_lowres1.pdf)

[content/uploads/2014/02/Nuorisobarometri_2013_lowres1.pdf](https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2014/02/Nuorisobarometri_2013_lowres1.pdf)> Luettu 19.2.2016.

Nivala, Elina 2007. Sosiaalipedagogiikkaa nuorten yhteiskunnallisen kasvun tukena. Teoksessa Hämäläinen, Juha – Nivala, Elina (toim.): Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry.

Nuorisolaki 72/2006. Annettu Helsingissä 27.1.2007

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Tampere: Opetushallitus.

Opetushallitus n.d. Verkkodokumentti. <

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/opetussuunnitelma_ja_tuntijako>. Luettu 14.11.2015.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Annettu Helsingissä 30.12.2013.

Ops 2016 14.1.2016. Verkkodokumentti. < <http://www.oph.fi/ops2016/perusteet>>. Luettu 18.2.2016.

Pajulammi, Henna 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Perusopetusasetus 852/1998. Annettu Helsingissä 21.8.1998.

Perusopetuslaki 1267/2013. Annettu Helsingissä 30.12.2013

Perusopetuslaki 628/1998 25§. Annettu Helsingissä 21.8.1998.

Perusopetuslaki 628/1998. Annettu Helsingissä 21.8.1998.

Pohjola, Kirsi 2011. Uusi koulu. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV. Menetelmäopetus. Verkkodokumentti. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu 7.3.2016.

THL n.d. Verkkodokumentti.

<http://www.thl.fi/attachments/kouluterveyskysely/Tulokset/ktkysely_kokomaa_2006_2015_pk.pdf>. Luettu 4.4.2016.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerrus.

Uusikylä, Kari 2006. Hyvä paha opettaja. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Valtioneuvoston asetus perusopetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta 422/2012. Annettu Helsingissä

Viinämäki, Leena – Saari, Erkki 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Tammi.

Lomakehaastattelupohja

KYSELYLOMAKE AURINKOVUOREN KOULU

1.

tyttö

poika

2. Olen ollut Aurinkovuoren koulussa ___ vuotta.

3. Toimiiko koulussasi oppilaskunta?

kyllä

ei

4. Jos koulussasi toimii oppilaskunta, niin oletko ollut mukana sen toiminnassa?

kyllä

en

5. Jos koulussasi toimii oppilaskunta, haluaisitko olla mukana sen toiminnassa?

kyllä

en

6. Miksi haluaisit tai et haluaisi olla mukana oppilaskunnan toiminnassa?

7. Miten ymmärrät käsitteen osallisuus?

8. Millä tavoin olet osallistunut ja vaikuttanut koulusi toimintaan?

lainkaan (5) Hyvin usein (1) Usein (2) Jonkin verran (3) Vähän (4) Ei

Minua kuunnellaan luokassa					
Oletko ilmaissut mielipiteitäsi oppitunnilla					
Käykö opettaja keskustelija oppilaiden kanssa oppitunnin aiheista					
Voitko vaikuttaa oppitunnin sisältöön					
Voitko vaikuttaa järjestyssääntöihin					
Voitko vaikuttaa kouluympäristöön					
Oletko valinnut oppimisen menetelmiä					
Oletko ollut päättämässä luokkasi asioita					
Saatko riittävästi tietoa kouluun liittyvistä asioista					
Oletko suunnitellut ja toteuttanut toimintaa koulussa					

9. Mihin asioihin olet voinut vaikuttaa koulussa ja missä asioissa haluaisit vaikuttaa enemmän?

10. Miten olet osallistunut päätöksentekoon koulussa?

11. Miksi oppilaiden osallisuus on mielestäsi tärkeää?

